

КРИМІНАЛІСТИЧНА ТЕХНІКА ТА МЕТОДИКА

УДК 342.9:615.07

Б.Є. Лук'янчиков,
к.ю.н., доц. (ДНДІ МВС України),
В.Є. Лук'янчикова (ДНДІ МВС України)

СУЧАСНІ ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ ВИЯВЛЕННЯ НАРКОТИЧНОГО СП'ЯНІННЯ

Стаття присвячена висвітленню особливостей технічного забезпечення діяльності Національної поліції України засобами виявлення у водіїв транспортних засобів ознак наркотичного сп'яніння. За результатами проведеного дослідження виділено сукупність проблем, з якими може зіштовхнутися поліцейський під час проведення освідування осіб на предмет встановлення стану сп'яніння. Надано авторські пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення технічного забезпечення працівників Національної поліції з метою швидкого та об'єктивного встановлення фактів наркотичного сп'яніння громадян у польових умовах.

Ключові слова: наркотичне сп'яніння, аналізатор, ознаки, медичний огляд, освідування, спеціальні знання.

Статья посвящена освещению особенностей технического обеспечения деятельности Национальной полиции Украины средствами выявления у водителей транспортных средств признаков наркотического опьянения. По результатам проведенного исследования выделена совокупность проблем, с которыми может столкнуться полицейский во время проведения освидетельствования водителей относительно установления состояния опьянения. Представлены авторские предложения и рекомендации относительно усовершенствования технического обеспечения сотрудников Национальной полиции с целью быстрого и объективного установления фактов наркотического опьянения граждан в полевых условиях.

Ключевые слова: наркотическое опьянение, анализатор, признаки, медицинский осмотр, освидетельствование, специальные знания.

Paper is devoted to highlighting the technical support features of the National Police of Ukraine by means of revealing signs of drug intoxication among drivers. According to the results of the research, a set of problems that a policeman may encounter during the survey of drivers regarding the state of intoxication is highlighted. The authors' proposals and recommendations on the improvement of the technical support of the National Police officers are presented with a view to quick and objective establishment of the facts of drug intoxication of citizens in the field.

Keywords: narcotic intoxication, analyzer, signs, medical examination, examination, special knowledge.

Незважаючи на всі заходи, які запроваджуються в нашій країні, кількість тяжких аварій, винуватцями яких є п'яні водії, не зменшується. Новини щотижнево майорять заголовками про гучні погоні та затримання осіб, які перебувають у стані наркотичного або алкогольного сп'яніння [1]. Офіційна статистика свідчить, що у 2013 році кількість зареєстрованих дорожньо-транспортних пригод, вчинених з вини водіїв, що знаходяться у стані сп'яніння, склала – 2188, у 2014 році – 2344, у 2015 році – 2358, у 2016 році – 1962, а за п'ять місяців 2017 – 402 [2]. Слід враховувати, що в більшості країн на пострадянському просторі керування транспортними засобами у стані сп'яніння вважається майже “нормою”. На жаль, окремий облік різних видів сп'яніння не проводиться.

Одним із головних нормативних документів, якими керуються патрульні поліцейські Національної поліції України щодо встановлення стану сп'яніння водіїв транспортних засобів, а також застосування спеціальних технічних засобів для встановлення факту сп'яніння, є Інструкція про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції (далі – Інструкція), яка затверджена спільним наказом МОЗ України та МВС України від 09.11.2015 № 1452/735 [3].

Слід звернути увагу на те, що ця Інструкція досить ґрунтовно розкриває все, що стосується алкогольного сп'яніння (одиниці виміру, кількісну пропорцію тощо), і, на жаль, майже нічого не тлумачить щодо стану наркотичного або іншого виду сп'яніння. Зокрема, в пункті 7 другого розділу Інструкції зазначено, що встановлення стану сп'яніння здійснюється на підставі огляду, який проводиться згідно з вимогами цієї Інструкції поліцейським з використанням спеціальних технічних засобів [3, п. 7]. Тобто слід акцентувати увагу на тому, що в Україні дозволено використання спеціальних технічних засобів для виявлення водіїв у стані сп'яніння та з'ясування, у якому саме стані сп'яніння (алкогольному чи наркотичному) вони перебувають. Причому висновок патрульного про стан наркотичного сп'яніння вельми імовірний, оскільки ґрунтується лише на зовнішніх ознаках, передбачених в Інструкції. На жаль, технічної можливості пересвідчитись у цьому питанні безпосередньо на місці зупинки сучасна патрульна служба не має у зв'язку з відсутністю в її оснащенні відповідних аналізаторів. Тобто для з'ясування зазначеного питання відповідно до Інструкції патрульний зобов'язаний здійснити доставку підозрюваного до відповідного медичного закладу.

Згідно з Інструкцією висновок про стан водія, якого перевіряють, ґрунтується на узагальнених даних комплексного медичного тестування з урахуванням результатів лабораторних досліджень. Вважаємо, що це не завжди зручно, як для поліцейського, так і для особи, яку підозрюють у вживанні наркотичних засобів, оскільки потребує додаткового часу та відхилення від маршруту слідування.

Для провадження освідування в лабораторних умовах використовуються спеціальні технічні засоби як закордонного, так і вітчизняного виробництва, які зареєстровані і дозволені до використання Міністерством охорони здоров'я України.

Сучасні технічні засоби та методи визначення виду та концентрації наркотичної речовини в організмі людини дозволяють проводити тестування за різноманітними біологічними зразками (кров, сеча, слина, волосся, нігті тощо.). Зро-

зуміло, що відбір зазначених вище зразків окрім слини на місці зупинки транспортного засобу пов'язаний із певними труднощами, та етичними заборонами.

На нашу думку, найзручнішим способом визначення в польових умовах (на місці зупинки автомобіля) наявності наркотичного сп'яніння у водія, який не потребує спеціальної медичної підготовки, являється застосування сучасних електронних приладів, що досліджують слину людини і називаються аналізаторами.

Розмаїття представлених на ринку України моделей сучасних аналізаторів здатне задовольнити широкий загал споживачів. Але слід наголосити, що працівники Національної поліції під час несення служби мають право користуватися лише тими технічними засобами (аналізаторами), які офіційно зареєстровані Всеукраїнським державним науково-виробничим центром стандартизації, метрології сертифікації та захисту прав споживачів” (ДП “Укрметртестстандарт”) та внесені до Державного реєстру медичної техніки та виробів медичного призначення. До них належать аналізатори американського, китайського, російського, німецького та австрійського виробництва.

За даними Держлікслужби України державна реєстрація медичних виробів проводилася відповідно до Порядку державної реєстрації медичної техніки та виробів медичного призначення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09.11.2004 № 1497, яка 01.07.2015 втратила чинність. Саме тому інформація щодо реєстрації медичних виробів надана станом на 30.06.2015 (див. таб. 1).

Таблиця 1

Перелік медичних виробів, внесених до Державного реєстру медичної техніки та виробів медичного призначення і дозволених до застосування на території України

Номер свідоцтва	Дата свідоцтва	Назва медичного виробу	Виробник, країна
14808/2015	12.06.2015	Тести для виявлення наркотичних речовин у сечі SNIPER®	Alfa Scientific Designs, Inc., USA
14045/2014	27.06.2014	Набори тестів та касет для експрес-діагностики імунохроматографічним методом	Biomerica, Inc., USA
11922/2012	11.10.2012	Тести для виявлення наркотичних речовин у сечі SNIPER®	Alfa Scientific Designs, Inc., USA
11682/2012	13.07.2012	Тести для виявлення наркотичних речовин	Alfa Scientific Designs, Inc., USA
10271/2011	11.03.2011	Експрес-тести діагностичні для діагностики наркотичних речовин	Ameritek USA, Inc., USA
4162/2005	20.07.2010	Тести для виявлення наркотичних речовин	Alfa Scientific Designs, Inc., USA
13937/2014	29.05.2014	Швидкі тести імунохроматографічні на виявлення наркотичних речовин “New Vision Diagnostics “Профітест”	InTec PRODUCTS. INC (Xiamen), China
11317/2012	13.03.2012	Тести імунохроматографічні для виявлення наркотичних сполук та їх метаболітів у сечі людини	Товариство з обмеженою відповідальністю “ФАКТОР-МЕД”, Російська Федерація

Номер свідоцтва	Дата свідоцтва	Назва медичного виробу	Виробник, країна
11517/2012	08.06.2012	Швидкі тести для виявлення наркотиків у сечі Dima DOA™	Dima Gesellschaft fur Diagnostika mbH, Germany
10897/2011	11.10.2011	Аналізатор наркотичних засобів і психотропних речовин в рідині порожнини рота Drager DrugTest® 5000	Drager Safety AG & Co. KGaA, Germany
10898/2011	11.10.2011	Тест-комплект до аналізатора наркотичних засобів і психотропних речовин в рідині порожнини рота Drager DrugTest® 5000	Drager Safety AG & Co. KGaA, Germany
12298/2012	29.12.2012	Експрес-тести для визначення наркотиків	DIALAB GmbH, Austria

Водночас з 01.07.2015 обов'язковими стали вимоги Технічного регламенту щодо медичних виробів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02.10.2013 № 753, Технічного регламенту щодо медичних виробів для діагностики *in vitro*, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02.10.2013 № 754 та Технічного регламенту щодо активних медичних виробів, які імплантують, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02.10.2013 № 755 [4]. Відтепер прилади для виявлення наркотичних речовин в організмі людини мають відповідати вимогам зазначених вище регламентів.

Лідером у розробці та виробництві техніки для встановлення в організмі людини наркотичних засобів і психотропних речовин саме за слиною є німецька фірма "Drager". Прилади під цією маркою належать до категорії професійних аналізаторів, призначених для одночасного виявлення у рідині ротової порожнини (слині) людини наркотичних засобів та психотропних речовин таких груп: опіати, канабіноїди, кокаїн, амфетамін, метамфетамін, бензодіазепіни з метою якісної діагностики (*in vitro*). Виявлення та ідентифікація наведених вище речовин здійснюється за допомогою тест-комплекту Drager DrugTest 5000 (див. рис. 1) [5].

Рис. 1. Тест-комплект Drager DrugTest 5000.

Цей пристрій – портативний (вага 4,5 кг) мобільний аналізатор, який складається із трьох компонентів:

1. Аналізатор Drager DrugTest 5000;
2. Блок живлення (12 В постійної напруги) із мережевим шнуром;
3. Двадцять тест-комплектів Drager DrugTest 5000.

Зокрема, існують і додаткові приналежності, які поставляються за окремим замовленням:

- 1) тест-комплекти Drager DrugTest 5000 – 20 шт. в упаковці;
- 2) навчальні тест-комплекти Drager DrugTest 5000 – 20 шт. в упаковці;
- 3) контейнер для збору і зберігання проб рідини ротової порожнини Drager DCD 5000 (Drug Collection Device) – 20 шт. в упаковці;
- 4) флакон Drager SSK 5000 (Surface Screening Kit) для збору та аналізу поверхневих проб (змиви з поверхні) – 20 шт. в упаковці;
- 5) спеціальний принтер Drager Mobile printer;
- 6) адаптер до принтера;
- 7) компактна клавіатура для вводу даних;
- 8) сканер штрих-коду;
- 9) адаптер живлення від 12 В;
- 10) контейнер для транспортування аналізатора;
- 11) кейс для зберігання та транспортування аналізатора;
- 12) з'єднувальний кабель для комутації з комп'ютером.

Аналізатор Drager DrugTest 5000 має здатність безперебійно працювати у температурному діапазоні від 5°C до 40°C, із вологістю повітря від 5 % до 95 %, та атмосферним тиском від 84,0 до 106,7 кПа. Тривалість вимірювання коливається від 5 до 10 хвилин (залежно від використовуваного тест-комплекту). Інтерфейси: оптичний ІЧ-порт (IRDA) – для зв'язку з принтером, PS/2 – для підключення клавіатури або сканера штрих-кодів, USB – для комунікації з комп'ютером. Здатний зберігати 500 результатів проведених тестів.

Аналізатор Drager DrugTest 5000 простий та зручний у роботі. Його робота повністю автоматизована, на монітор виводяться повнотекстові повідомлення та інструкції для оператора на обраній мові. Окрім цього, його обладнано звуковою сигналізацією, яка дублює підказки з монітора. Аналізатор виконує підготовку проб слини, яка відбирається за допомогою спеціального пристрою, що входить до тест-комплекту і встановлює необхідну температуру реакції виявлення. Аналізатор забезпечує швидкий аналіз проби рідини ротової порожнини на наявність наркотичних і психотропних речовин і/або їх метаболітів одразу з декількох груп (до 6 видів) на рівні вище або нижче встановленого діапазону значення для визначеної групи речовин залежно від тест-комплекту. Оцінка результату аналізу проводиться оптичним методом, при цьому за завершенням часу імуннохімічної реакції проводиться вимірювання інтенсивності сигналу тестової і контрольної лінії на тестових смужках, які входять до складу тест-комплекту. За допомогою системи тестування Drager DrugTest 5000, яка складається з аналізатора і тест-комплекта, отримують результати попереднього аналізу (метод скринінгу). З метою підтвердження отриманого результату аналізу потрібно використовувати інший, більш специфічний метод із високою чутливістю, такий як газова хроматомаспектрометрія (ГХ/МС). Зрозуміло, що це стосується лише позитивних результатів, які отримані із застосуванням системи тестування Drager DrugTest 5000.

Аналізатор Drager DrugTest 5000 поставляється повністю готовим до роботи і не потребує жодних дій з налаштування чи монтажу. Потрібно лише установити його на рівній, твердій горизонтальній поверхні, пересвідчитись що всі вентиляційні отвори відкриті та ввімкнути його. За умов різких температурних перепадів аналізатор перед використанням потрібно витримати в умовах експлуатації протягом години. При слабкому заряді вбудованої акумуляторної батареї передбачена можливість підключення зовнішнього джерела живлення, а також клавіатури та принтера. При роботі від зовнішнього джерела одночасно відбувається підзарядка акумуляторної батареї.

Після ввімкнення аналізатор Drager DrugTest 5000 розпочинає процес самодіагностики і після завершення на моніторі з'являється повідомлення про готовність до роботи "ГОТОВИЙ ДО ВИМІРЮВАННЯ".

Процес тестування складається із декількох простих етапів. Перший – відбір проби рідини ротової порожнини (слини). Ця процедура відбувається за допомогою тест-комплекту Drager DrugTest 5000 (див. рис. 2).

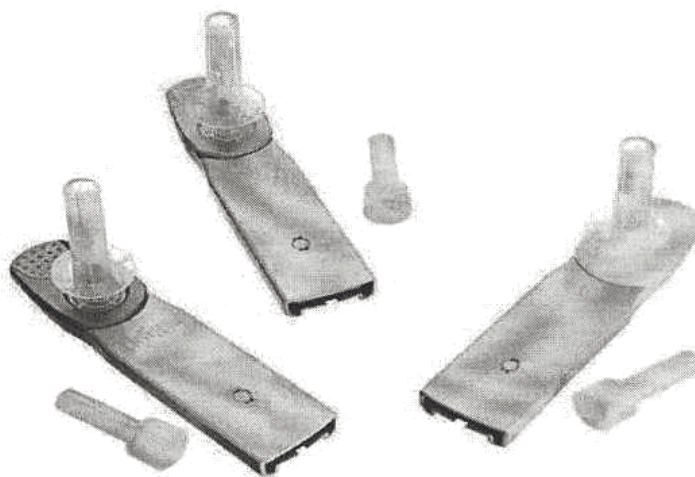

Рис. 2. Тест-комплект Drager DrugTest 5000

Процес відбору відбувається шляхом обережного переміщення верхньої частини тест-касети в ротовій порожнині зі сторони в сторону, аж доки не буде зібрано достатній обсяг проби, про що засвідчить забарвлення в синій колір відповідного індикатора. Забороняється жувати та засмоктувати прилад. Слід пам'ятати, що після вживання їжі, напоїв, гумки, тютюну та ін. відбір можливий лише через 10 хвилин.

Другий етап – автоматичне дослідження проби слини. Після його завершення пролунає сигнал та результати кожної з досліджуваних груп речовин відобразяться на екрані.

Третій (додатковий) етап – роздруківка отриманих результатів безпосередньо на місці проведення дослідів. Це можливо завдяки підключенню спеціального принтера Drager Mobile Printer.

Відомості про освідуваного і оператора вводяться в пам'ять аналізатора за допомогою клавіатури, яка підключається додатково. Також при підключенні до аналізатора сканера реалізується можливість сканування відомостей безпосередньо

із упаковок тест-комплектів та флаконів SSK 5000 із фіксацією інформації в пам'яті аналізатора.

Апаратура фірми "Drager" ліцензована Міністерством охорони здоров'я України для впровадження в практику лікувальних установ, внесена до Державного реєстру засобів вимірювальної техніки України [6] та Державного реєстру медичної техніки та виробів медичного призначення і дозволених для застосування на території України [7].

Отже, на нашу думку, слід констатувати, що сучасні технічні засоби, які стоять на оснащенні поліцейських Національної поліції України, дозволяють забезпечити встановлення стану сп'яніння водіїв транспортних засобів в польових умовах лише стосовно алкогольного сп'яніння. Водночас варто зазначити, що регламентація використання засобів встановлення наркотичного або іншого сп'яніння, що передбачено положеннями чинної Інструкції, лишилися поза увагою правотворців. Дотримуємося позиції, що саме завдяки такому стану справ у правовому полі технічне забезпечення відповідними засобами встановлення наркотичного або іншого сп'яніння не здійснюється. Тому ключовим у вирішенні ситуації, яка склалася у сфері забезпечення встановлення стану сп'яніння водіїв транспортних засобів поліцейськими за допомогою спеціальних технічних засобів, є доопрацювання положень інструкції в частині регламентування використання засобів встановлення наркотичного або іншого сп'яніння в польових умовах поліцейськими.

Також слід додати, що серед перспективних засобів встановлення фактів наркотичного сп'яніння є аналізатор наркотичних засобів і психотропних речовин Drager DrugTest 5000 за слиною людини. Упровадження подібного аналізатора у практичну діяльність поліцейських, з нашої точки зору, значною мірою сприяло б поліпшенню забезпечення дорожнього порядку і безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антирекорд года в Украине: 73 протокола за пьяное вождение. URL: https://www.auto-centre.ua/avtopravo/politsiya/antirekord-goda-v-ukraine-73-protokola-za-pyanoe-vozhdenie-3-57339.html?utm_source=traqli&utm_medium=email&utm_campaign=762 (дата звернення 21.06.2017).
2. Управління безпеки дорожнього руху. Статистика аварійності в Україні. URL: <http://www.sai.gov.ua/ua/ua/static/21.htm> (дата звернення 21.06.2017).
3. Про затвердження Інструкції про виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції: Наказ МВС України МОЗ України від 09.11.2015 №1452/735. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1413-15> (дата звернення 21.06.2017).
4. Про затвердження Технічного регламенту щодо медичних виробів: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 жовтня 2013 р. №753. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/753-2013-%D0%BF> (дата звернення 21.06.2017).
5. Drager DrugTest 5000 система обнаружения наркотиков. URL: https://www.draeger.com/Products/Content/3203_pi_drugtest_5000_ru_14.pdf (дата звернення 21.06.2017).
6. Державний реєстр засобів вимірювальної техніки України. URL: <http://www.ukrcsm.kiev.ua/> (дата звернення 21.06.2017).
7. Державні реєстри / Державний реєстр медичної техніки та виробів медичного призначення. URL: <http://www.diklz.gov.ua/control/main/uk/index> (дата звернення 21.06.2017).

Отримано 02.10.2017

Рецензент Марченко О.С., к.т.н.